

ספר

שפת אמת

שמות

מאת

כבוד קדושת אדונינו מורינו ורבינו קדוש ישראל ותפארתו
רשכבה"ג מרן יהודא אריה ליב זצוקלה"ה
מגור יע"א. אשר השאיר אחריו ברכה כתוב בעצם כתב ידו
הקרושה. וזה יצא ראשונה חידושי תורה על כל שבתות
השנה והמועדים.

יוצא לאור
בהוצאה חדשה
בכתב מדובע
עם
פתיחת ראשי תיבות, מקורות ומפתחות.

ע"י

המכון התורני אור עציון

פרשת שמות

ב"ה [תרל"א]

הטורים⁵. שזה הוא ענין שבת. נחלה בלי מצרים⁶. להיות התעוררת⁷ הקדושה בשבת גם בתוך המעשה. שיש בירור קצת בגילוי בכל דבר להיות עליה לשורשו. וימי המעשה נקראים עבודה להביא בחינת השבת גם בימות החול. ובמצרים היה עבודה קשה יותר כמו שכתוב (שמות א, יד) בפרך. אבל השבטים לא ירדו למצרים רק בבחינת שמותם. אבל הפנימיות היו מדובקין בבחינת יעקב. וכמו שכתוב (שמות א, ה) נפש אחת ברש"י ויגש⁸ והוא שנתברר להם שחיות הפנימיות שבכל דבר הוא מה' יתברך בלבד. אף שנראה מבחוץ מהופך. הוא רק הסתר. ועל ידי שידועין זה בבירור ממשיכין ההארה גם בתוך ההסתר עד שנתגלה הפנימיות. ובזוהר הקדוש⁹ ה' ושמו אחד (וכריה יד, ט) ובבחינת שמו נקרא רזא דאחד שנסתר עתה ועל ידי אמונת ישראל שמתבטלין להפנימיות נתברר האחדות וזהו בחינת שבת. ולכך כתיב במדרש קהלת שם¹⁰ שחביבין שמותם של השבטים ע"ש:

אָא"ן מו"ר זצלה"ה הגיד על המדרש¹¹ ויקם מלך חדש (שמות א, ח) עתה יאכלם חדש כו' חלקיהם כו' (הושע ה, ז). כי קשה להמדרש איך יש למצרים בחינת התחדשות והוא לישראל דכתיב¹² אין כל חדש כו'. רק על ידי שהפרו ברית מילה

ואלה שמות כו' הבאים מצרימה את יעקב כו' (שמות א, א). כתיב (קהלת ז, א) טוב שם טוב ומשמך טוב ושמך קהלת¹ טוב שם טוב חנניה מישאל שיעזאו מן האש. מנדב ואביהוא שנשרפו והיו נמשחין בשמן המשחה. וכמדומה ששמעתי כן גם מאא"ז מו"ר זצלה"ה פירוש שמן טוב מי שניתן לו גדולה מן השמים כענין הכהנים שהיו מיוחדין לעבודתו יתברך. אבל טוב מי שמרויח לעצמו על ידי יגיעתו. וזה נקרא שם טוב. ובחינה זו מה שיותר מרוחק ויש עבודה יותר חשוב יותר שזה ענין השם מה שיוצא יותר למרחוק ונקרא שם טוב ביותר. וזה ענין שבטי ה' שירדו למצרים בבחינת שמות כי האבות היו חוץ מן הטבע ונדבקים בו יתברך ונעשו אליו יתברך מרכבה תמיד². והשבטים הם שמתפשטין הארות הקדושה גם בתוך הטבע ועל שם זה נקראו שבטים מלשון התפשטות³. ולכך ירדו למצרים לעורר הארת הקדושה גם תוך המיצר וההסתר. ועם כל זה העיד הכתוב (שמות א, א) כי באו את יעקב והיינו שהיו דבוקין בהפנימיות. וכמו שכתבתי לעיל⁴ פירוש ויחי יעקב בארץ מצרים (בראשית מז, כח) ע"ש. וזה שסופי תיבות את יעקב איש (שמות א, א) הוא שבת כן כתב בבעל

¹ "אמר ר' יהודה בר' סימון מצינו בעלי שמן טוב נכנסו למקום חיים ויצאו הם שרופין, ובעלי שם טוב נכנסו למקום מתים ויצאו חיים, נדב ואביהוא נכנסו למקום חיים ומתו, חנניה מישאל ועזריה נכנסו לאתון נורא ויצאו חיים, לכך נאמר 'טוב שם משמן טוב וגו'' (קה"ר ז א, א).

² בר"ר מז, ו; שם פב, ו.

³ ספר הזכות טו בשבט, ד"ה 'בטו' בשבט.

⁴ ויחי תרל"א ד"ה 'אא"ז'.

⁵ בעל הטורים שמות א, א ד"ה 'את יעקב איש'.

⁶ שבת קיח ע"א.

⁷ אולי צ"ל 'התעוררות'.

⁸ "מצאתי בויקרא רבה עשו שש נפשות היו לו והכתוב קורא אותן נפשות ביתו, לשון רבים, לפי שהיו עובדין לאלהות הרבה, יעקב שבועים היו לו והכתוב קורא אותן

נפש, לפי שהיו עובדים לאל אחד" (רש"י בראשית מז, כו ד"ה 'כל הנפש').

⁹ זוהר ח"ב, קלד ע"א.

¹⁰ "אמר הקב"ה חביבין עלי שמותן של שבטים משמן המשחה שנמשחו כהנים ומלכים" (קה"ר ז א, ב).

¹¹ "רבנן פתחין פתחא להאי קרא 'בה' בגדו כי בניס זרים ילדו עתה יאכלם חודש את חלקיהם, ללמדך כשמת יוסף הפרו ברית מילה, אמרו נהיה כמצרים, מכאן אתה למד שמשא מלן ביציאתן ממצרים, וכיון שעשו כן הפך הקב"ה האהבה שהיו המצריים אוהבין אותן לשנאה, שנאמר 'הפך לבם לשנא עמו להתנכל בעבדיו', לקיים מה שנאמר 'עתה יאכלם חודש את חלקיהם' (שמו"ר א, ח).

¹² "ואין כל חדש תחת השמש" (קהלת א, ט).

לא היה גלות כלל. וזה שכתב זוהר הקדוש וארא¹⁹ כי היה הדיבור בגלות. שקול נקרא כלל. ודיבור פרט²⁰ ע"ש. פירוש הקול הוא שורש האחדות בחינת ה' אחד ובבחינת דיבור הוא הנהגתו יתברך העולמות והוא בפרט כל דבר על מקומו וזהו בחינת שמו שיתרבה כבוד שמו בהעולמות [ובפרט יש דברים שנראין מבחוץ נפרדים מהקדושה והוא פרט הצריך לכלל. וזהו שאומרים²¹ בדברו מעריב ערבים]. ולזה העיקר אמונה כמו שכתוב²² בא חבקוק והעמין על אחת. פירוש להיות ידוע שכל הנבראים הם רק בחיות נקודה אחת הכוללת הכל. וממילא אין הפרש בין שנגלה או נסתר כשהאדם נתבטל להפנימיות כנ"ל:

ואמרו לי מה שמו מה אומר כו' (שמות ג, י). וודאי עיקר שאלתו היה בדבר הנוגע לעיקר הגאולה. כי שמו יתברך הוא על שם גילוי מלכותו. ובעת הגלות נסתר כבוד שמו. והגאולה היא להיות זה נודע ונתברר שכבוד שמו משגיא על הכל. ושהגלות רק הסתר וקליפה מבחוץ. וכתב זוהר הקדוש²³ מאי שבת שמא דקודשא בריך הוא. כי בחינת שבת הוא זה העליה של כל דבר לשורשו להתדבק בחיות ה' יתברך. וזהו שאמר שישאלו מה שמו. פירוש עתה בגלות שימצאו הארה מכבוד שמו גם עתה. והתשובה אהיה (שם ג, יד) פירוש מה שעל ידי הגלות יתברר כבודו יותר אחר כך בתוספת ויתרון אור מן החושך שידעו מצרים כי ה' הוא אלקים. ועל ידי הגלות יתברר ידיעה זו גם במצרים. ואחר כך כתיב (שם טו, א) ה' איש מלחמה ה' שמו. שנתברר שד' ושמו אחד ושם הויה מורה על שם היה הוה ויהיה²⁴ שלפניו יתברך הכל אחד שהוא למעלה מן הזמן.

ונחסר להם בחינת יוסף שמשם בא ההתחדשות על ידי זה יאכלם חדש כו' חלקיהם כו'. ודברי פי חכם חן. כי מי שדבוק בפנימיות. ובכל מעשה שעושה אינו נדבק בחיצוניות הדבר. יש לו תמיד זה ההתחדשות [וזהו שכתוב ביוסף והוא נער כו' (בראשית לו, ב)¹³] ולהיות נקי בבחינת יוסף שמירת הברית אינו בשום אופן רק שלא יהיה שום מעשה נפרש מפנימיות חיות ה' יתברך שבו כמו שידוע לכל הבא לטהר עצמו בזה. ומי שהוא כן אין לו שום מיצר שידוע שכל ההסתר הוא רק מבחוץ אבל הפנימיות מה' יתברך והכל לטוב. ולזה צריכין בחינת אמונה להיות אמונה קבוע בלב איש שהכל חיות ה' יתברך. ופירוש אמונה הוא הדביקות בשורש וחיות ה' יתברך¹⁴. וכתוב¹⁵ אמת ואמונה ערבית שבעת ההסתר העצה על ידי אמונה הנ"ל. וזהו שכתוב (שמות ד, א) והן לא יאמינו לי. שכל הגאולה תלוי בבחינת אמונה. וזה יש תמיד לכל איש מישראל בכל מיצר והסתר שיש בכל יום. ועל ידי שנמשכין אחר הפנימיות ויודעין שהוא רק הסתר ממילא אין משגיחין על החיצוניות כלל ועל ידי זה נגאלין מכל מיצר וזה ענין סמיכות גאולה לתפלה¹⁶ כמו שכתבתי במקום אחר¹⁷. וזה היה גם כן אות המטה שעל ידי שנתחזק ויחזק בו נתהפך מנחש למטה¹⁸. להורות שעל ידי שמדובקין בפנימיות ואין משגיחין במה שנראה מבחוץ נתברר האמת ונתבטל ההסתר כנ"ל. כי ההסתר גם כן מחיות ה' יתברך וזה דבר עמוק מנפלאות ה' יתברך שגם כח ההסתר עצמו מה' יתברך אף שנדמה למתנגד להקדושה. וכפי אמונת האדם נתברר האמת כנ"ל. ובגלות נסתר זו הידיעה כי אם היתה האמונה מאירה כראוי

¹⁹ זוהר ח"ב, כה ע"ב, ע"ש.

²⁰ זוהר ח"ב, ג ע"א.

²¹ תפילת מעריב, קריאת שמע, ברכת מעריב.

²² מכות כד ע"א.

²³ זוהר ח"ב, פח ע"ב.

²⁴ עיין טור ושוע"ע או"ח סימן ה.

¹³ עיין ושב תרל"ב ד"ה 'אא'ז' וישב תרנ"ו ד"ה 'והוא נער'.

¹⁴ מהר"ל נתיבות עולם, נתיב האמונה; תולדות יעקב יוסף כי תבא ד"ה 'העולה מזה'.

¹⁵ ברכות יב ע"א.

¹⁶ עיין ברכות ט ע"ב.

¹⁷ ויגש תרל"א ד"ה 'ויגש'.

¹⁸ עיין שמות ד, ב-ד.

שייך לעיל ופירוש שם הויה הוה תמיד. כדכתיב (מלאכי ג, ו) אני ה' לא שנית ותמיד ההארה נגלית גם בימות הגלות. לכך נקרא²⁷ אספקלריא דנהרא. ואמונת משה רבינו ע"ה היה שם. אבל בני ישראל לא היו מאמינים בענין גבוה כזה רק בבחינת כה כו' (שמות ד, ח) שיש השתנות בגלות. וזה שם אהיה על אחר כך כמו שכתבנו לעיל³¹. ואחר כך כתיב (שמות טו, ג) ה' שמו. שאחר כל הגאולה באו לבחינת זה ושם כתיב (שמות יד, לא) ויאמינו בה' ובמשה כנ"ל:

מה ששאל משה רבינו ע"ה מה שמו כו' (שמות ג, יג) ואחר כך מיאן בשליחות³² כאילו היה רוצה לידע שמותיו יתברך ולא ילך אחר כך. אבל נראה שמתשובת שמותיו יתברך ראה שדבר קשה השליחות לפניו. כמו שכתבתי לעיל³³. ואחר זה³⁴ אמר מי אנכי (שם יא). במדרש³⁴ כי ה' יתברך הבטיח אנכי אעלך (בראשית מו, ד). ורצה משה רבינו ע"ה להיות ה' יתברך בעצמו הגואל. ואם היה כן היתה הגאולה מיד ולא היה קישוי העבודה יותר. וכתיב (שמות ג, יא) כי אוציא פירש רש"י³⁵ מה ראויך ישראל לגאולה. וכי משה רבינו ע"ה דיבר סרה על ישראל. הלא מסר נפשו על אחד מישראל כל ימיו. אבל אמר שאין הגאולה יכול להיות רק על ידי ה' יתברך בעצמו. וכאשר שמע שעלה צעקת בני ישראל לפניו יתברך ורוצה לגואלם והיה עת רצון לפניו יתברך. אמר כן כדי שישב ה' יתברך לפניו כי ראויך הם.

ובוראי אמונה שלימה לא היה אז לישראל. ומשה רבינו ע"ה שאמר (שם ד, א) והן לא יאמינו לא טעה חס ושלום אף דכתיב (שם לא) ויאמן העם כי יש מקטני אמנה. וכתיב (משלי ח, ל) ואהיה אצלו אמון במדרש בראשית²⁵ אמון רבתא כו' כי אמונה הוא המשכה ודביקות בשורש²⁶. ויש אמונה בדרך ביטול ויש אמונה הנרגשת כרואה בעין וזהו בחינת משה רבינו ע"ה אספקלריא דנהרא²⁷ וכתיב²⁸ והן לא יאמינו לי פירוש להיות נמשכין אחר אמונת משה רבינו ע"ה. והלא אחר כל הגאולה כתיב (שמות יד, לא) ויאמינו בה' ובמשה כו'. מכלל שמקודם היה אמונה בדרך נסתר. וזהו שכתוב (שם ג, יג) מה שמו. וכתיב²⁸ כי יאמרו כו' נראה אליך ה'. כי לא יוכל לברר להם שגם הארת ה' הויה ברוך הוא בעצמו יש גם כן גם עתה. וכן נראה פירוש מה שכתוב (שם ח) והיה אם לא יאמינו כו' האות הראשון כו' דמי איכא ספיקא קמי שמיא. אבל אלו הג' אותות היו מדריות באמונה שעל ידי צמצומים אלו יוכלו להתדבק ולהאמין אף שלא יהיו כבחינת משה רבינו ע"ה. ולוזה היה קשה למשה רבינו ע"ה להיות השליח להם דכתיב (שם ג, יד) כה תאמר לבני ישראל כו' ומדרגתו בחינת זה²⁹. ובשבת יש הארה לאמונה זו. וזהו ענין המזמור שיר ליום השבת³⁰ לברר אף שנראה רשעים מצליחים. שאינו אמת. רק דמיון חוץ. וחיות הפנימיות כה ה' יתברך כנ"ל:

²⁵ בר"ר א, א.

²⁶ אהוב ישראל נח, ד"ה 'בשם הרב'; מאור ושמש רמזי יום א טובות, ד"ה 'או יאמר בגמרא'.

²⁷ עיין בימות מט ע"ב; וזהו ח"ב, כג ע"ב; שם פב ע"ב.

²⁸ 'ויען משה ויאמר והן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקלי כי יאמרו לא נראה אליך ה' (שמות ד, א).

²⁹ "זה הדבר" מגיד שכשם שנתבא משה ב"כה אמר" כך נתבא נביאים ב"כה אמר" ומוסיף עליהם משה שנאמר בו 'זה הדבר' (ספרי משות, קנג; וע"ע שפ"א חנוכה תרל"א ד"ה כתיב; וארא תרנ"ו ד"ה 'בענין').

³⁰ תהלים צב.

³¹ ד"ה 'ואמרו לי'.

³² עיין שמות ד, י.

³³ ד"ה 'ואמרו לי'.

³⁴ יש להעיר כי הפסוק 'מי אנכי' מופיע לפני הפסוק 'מה שמו'.

³⁴ "אלא אמר משה להקב"ה 'מי אנכי, וכי כך הבטחת לאבותם שביד בשר ודם אתה מוציא בניהם ומי אנכי שאלך וכי אוציא את בני ישראל' וכי אני הוא אותו שכתוב בו 'דן אנכי' שאתה משלחני לגואלך לא כך הבטחת לאברהם ואמרת לו 'וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי', לא כך אמרת ליעקב 'אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה' ולי אתה אומר, 'מי אנכי' אמר לו הקב"ה חייך אני יורד ומצילך" (שמו"ר טו, יד).

³⁵ רש"י שמות ג, יא ד"ה 'וכי אוציא'.

איִשׁ וביתו (שמות א, א). פירוש כל הדברים המשתלשלים ותלויין באדם כי בני ישראל ממשיכין חיות לכל העולם. ומכל שכן לדורותיהם. וכל ישראל נקראו בית ישראל. וגם עתה בגלות יכולין להיבטל לכח ושורש החיים שיש לנו משבטים ואבות הקדושים. והיה זה הכנה אל הגלות אף שכששבטים חיו לא היה גלות.⁴ רק שהתקשרו כח שלהם בכל בית ישראל שעל ידי זה יהיו ניצולים אחר כך בגלות:

במדרש⁵ בלבת אש (שמות ג, ב). אני ישנה ולבי ער (שה"ש ה, ב) כו'. שנקודה חיות הפנימיות שבישראל דבוקה בה' יתברך ורק שנסתר בגלות. וזהו שכתוב⁶ אהיה זמין לאתגליא. כמו שכתוב אחר כך (שמות יא, ד) אני יוצא בתוך מצרים אנא מתגלי⁷. ומכל מקום עיקר הגאולה על ידי התחזקות בנקודה הפנימיות והוא בחינת יוסף הצדיק. וזהו שכתוב (שם א, ח) אשר לא ידע את יוסף. ומאז התחיל הגלות. וגם יחוד הלבבות של בני ישראל להיות אחד הוא בחינת יוסף הצדיק. ויש לבאר בזה מה שכתב רש"י ז"ל⁸ אכן נודע הדבר (שם ב, יד) שהייתי תמה מה כו'. ותמוה שעל ידי שאחד דיבר לשון הרע רחמנא ליצלן ראויין כל בני ישראל להיות נרדיין בעבודת פרך. אך כי על הגלות אין קושיא ותמיה כלל. כי

כמו שכתוב (שם יב) תעבדון כו' על ההר הזה. שיעלה לפניו זכות אמירת נעשה ונשמע (שם כד, ז). וכן מה שכתוב בפרשת תשא (שם לג, יא) ושב אל המחנה בגמרא ברכות³⁶ וברש"י שם³⁷ כשאני בכעס כו' ע"ש. גם כן הפירוש שאמר משה רבינו ע"ה כן כדי שישב לו ה' יתברך כך. ובוודאי משה רבינו ע"ה שנבחר לגואל היו כל דבריו לטובת ישראל ומטר נפשו לומר מה שאינו ראוי לזכותן של ישראל כמו שכתוב במדרש³⁸ כשראה ה' יתברך שבשביל ישראל אמר כן כו':

[תרל"ב]

ברש"י¹ נמשלו ככוכבים כו'. ולמי מודיע הכתוב חיבתם. ודאי לבני ישראל עצמם. לידע כל אחד כי הוא בכלל צבאי ה'. וכמו כוכבים המאירים בלילה כן נשתלחו בני ישראל במצרים שימצאו ההארה גם שמה. וידוע כי מלאך שמו על שם השליחות². ובני ישראל יש להם גם כן שמות לכל אחד על שם השליחות. אך כי זה ההפרש ששליחות איש ישראל להיות כמו שנשתלח בלי שינוי. וזה עצמו רצונו יתברך. ולמעלה נזכרו שמותם ועתה נכתב שמותם כי גם במצרים היו בשמות הללו ולא נשתנו³:

² רש"י בראשית לב, ו ד"ה 'למה זה'; ע"ע בר"ר עז, ד.

³ עיין במ"ר יג, ב.

⁴ שמור"ר א, ח.

⁵ "יורא מלאך ה' אלי", הה"ד 'אני ישנה ולבי ער', אני ישינה מן המצות ולבי ער לעשותן" (שמור"ר ב, ח).

⁶ "דהא בקדמייתא סתים ולבתר שרי לאתגליא עד דמטי לגלויא דשמא קדישא וכך כתיב במשה 'אהיה' בקדמייתא סתימו דכלא אנא הוא מאן דאנא, לבתר 'אשר אהיה' אנא זמין לאתגליא" (וזהר ח"ג, יא ע"א).

⁷ אונקלוס שמות יא, ד.

⁸ "ומדרשו נודע לי הדבר שהייתי תמה עליו, מה חטאו ישראל מכל ע' אומות להיות נרדיים בעבודת פרך, אבל רואה אני שהם ראויים לכך" (רש"י שמות ב, יד ד"ה 'אכן נודע הדבר').

³⁶ "כך אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה כשם שאני הסברתי לך פנים כך אתה הסבר פנים לישראל, והחזיר האהל למקומו" ושב אל המחנה וגו' אמר רבי אבהו, אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה עכשו יאמרו הרב בכעס ותלמיד בכעס, ישראל מה תהא עליהם אם אתה מחזיר האהל למקומו מוטב, ואם לאו יהושע בן נון תלמידך משרת תחתך והיינו דכתיב 'ושב אל המחנה'" (ברכות סג ע"ב).

³⁷ רש"י שמות לג, יא ד"ה 'ושב אל המחנה'.

³⁸ "באותה שעה בקשה מדת הדין לפגוע במשה, וכיון שראה הקב"ה שבשביל ישראל הוא אומר לא פגעה בו מדת הדין" (שמור"ר ה, כב; ע"ע שמור"ר ו, א).

¹ אף על פי שמנאן בחייהן בשמותן, חזר ומנאן במיתתן, להודיע חיבתן שנמשלו לכוכבים, שמוציאן ומכניסן במספר ובשמותם, שנאמר 'המוציא במספר צבאם לכולם בשם יקרא'" (רש"י שמות א, א ד"ה 'ואלה שמות בני ישראל').

[תרל"ג]

במדרש¹ נמשלו לכוכבים כו' שבני ישראל נבראו להאיר תוך החושך שבעולם הזה כמו כוכבים בלילה. וזה ענין שמות. כי השם הוא זכר ורמזו לגוף הנקרא. וכן שמו יתברך הוא מה שניכר בעולם הזה על ידי נפלאותיו ועל ידי בני ישראל המייחדים שמו שיהיה ניכר כבוד מלכותו בעולם הזה זהו בחינת שמו יתברך. כי כל אלה הגבורות כיציאת מצרים וכדומה הם רחוקים מעצמותו יתברך לזאת מכונה בלשון שם. ולבחינה זו ירדו בני ישראל בגלות כדכתיב² שמנו קראת בשמך שנקראו בני ישראל כמו שהם ביחד מעוררין במעשיהם עד שמו יתברך. רק בגלות נשכח זה השורש שזה עצמו הגלות. וזהו שכתוב³ על שלא שינו שמם נגאלו. שזה עיקר הגאולה להיות נשאר בשם הראשון כנ"ל. וזהו שכתוב (שמות ג, יג) מה שמו מה אומר כו'. שישאלו מאחר שנשכח מהם שמו יתברך איך יגאלו. והתשובה שיש שם על ידי הרצון והחשק שמשתוקקין ליצאת מחשיכה ולהתדבק בו יתברך. ונקרא אהיה (שם יד). והוא בחינת תשובה. שמי שאין לו מקום. רצון זה הוא מקומו כנ"ל:

מה שכתוב (שמות ד, א) והן לא יאמינו לי כו'. יש לומר כי גלות מצרים היה שורש לכל הגליות לכן מזכירין בכל יום יציאת מצרים⁴. וגאולת מצרים היה הכנה לכל הגאולות. לזאת ביקש משה רבינו ע"ה להיות הגאולה אף כשיהיו מחוסרי אמנה.

הגלות אינו שעבוד בלבד. רק הכל לכבודו יתברך שבני ישראל הוצרכו לברר גם במצרים הקדושה עד לכלות כל המצריים. וזה שנקראו⁹ צבאי ה' ככוכבים בירידתן שם. ובאור החיים הקדושים¹⁰ פירש שהוא שבח וחיבה לבני ישראל שירדו למצרים ע"ש כנ"ל שהוא לכבודו יתברך. רק שתמה משה רבינו ע"ה איך יוכלו מצרים לשלוט בהם. ואיך יהיו בני ישראל נרדין על ידי מצרים. ובאמת אם היו מיוחדין באחדות לא היו שולטין בהם. ורק אשר לא ידע את יוסף כנ"ל. וכיון שהיו דלטורין ביניהם נודע הדבר כנ"ל:

במדרש¹¹ מי אנכי כו' (שמות ג, יא) כי ה' יתברך הבטיח אנכי ארד (בראשית מו, ד) כו'. וקשה מה התשובה על זה כי משה רבינו ע"ה שטען כל כך אף כי ידע מעצמו התשובה מי שם פה לאדם (שמות ד, יא). והפשוט נראה כי רצה לברר זה מפי ה' יתברך בעצמו שאין השליחות רק מה' יתברך בלי תערובת כח משה רבינו ע"ה כי היה עניו וירא שלא יהיה חס ושלום קלקול על ידי שנעשה על ידי בשר ודם. וזהו שכתוב¹¹ שהבטיחו אנכי. ועל ידי שהשיבו ה' יתברך כי אהיה עמך (שמות ג, יב). וגם מי שם פה כו' (שם ד, יא). מזה ניתוסף בירור וידיעה גמורה שיוכל להיבטל מכל וכל שיהיה מעשה ה' יתברך בעצמו. דכתיב (שם ג, י) ואשלחך. וזה דבר גדול כי שליח של אדם כמותו ואפשר מזה זכה להיות עניו מכל כו' אשר על פני האדמה (במדבר יב, א) על ידי שביקש לבטל עצמו לגמרי כנ"ל ונתקיים אנכי ארד כנ"ל:

הגלות... ואמר 'זאלה שמות וגו' הבאים מצרימה' פירוש הבאים לסבול עול הגלות במצרים' (אור החיים שמות א, א ד"ה 'זאלה שמות').

¹¹ שמו"ר טו, יד, עיין שנת תרל"א הערה 34.

¹ שמו"ר א, ג, עיין שנת תרל"ב הערה 9.

² מתוך הפיוט "אין קצבה לשנותיך", מוסף לימים נוראים.

³ במ"ר יג, כ.

⁴ ברכות פ"א מ"ה.

⁹ "זאלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה יעקב ובניו איש וביתו באו" שקולים הן ישראל כצבא השמים, נאמר כאן 'שמות', ונאמר בכוכבים 'שמות', שנאמר 'מונה מספר לכוכבים לכלם שמות יקרא', אף הקב"ה כשירדו ישראל למצרים מנה מספרם כמה היו, ולפי שהם משולים לכוכבים קרא שמות לכלם" (שמו"ר א, ג).

¹⁰ "ולדרכנו הכתוב יודיע טעם מניינם שמונה הוא והולך בספר התורה מי ומי הבא לקבל גזירת מלך לסבול על

ויש לומר דהוציא זה ממה שכתוב (שם ג, יד) אשר אהיה בצרות אחרות⁵ היה לרמוז לו שכל הצרות תלוין בגאולה זו כנ"ל:

[תרל"ד]

ברש"י¹ שנמשלו לכוכבים שמוציאן ומכניסן במספר כו'. והיא גופא קשיא למה מוציאן ומכניסן במספר. אך כי כל כוכב מושל על הארה מיוחדת אליו². ונקרא לו שם על ענין פקודתו. וכשעושה פעולתו ניתוסף לו שם חדש. והוא רמז לבני ישראל שנמשלו גם כן לכוכבים כי נשמות בני ישראל מאירין בעולם הזה בהחשיכה כדכתיב (משלי כ, כז) נר ה' נשמת אדם. ויש לכל אחד הארה מיוחדת. וכשזוכה להאיר בעולם. ולמשוך כל ענינים שעוסק בעולם הזה לנקודה הקדושה שיש בו. אז משיג הארה חדשה וניתוסף לו שם חדש כנ"ל. ובוודאי כשנכנסו בני ישראל בגלות מצרים ניתן להם כח מה' יתברך שיוכלו להתקיים בגלות ולהמשיך עוד כל ניצוצי קדושה שיש במצרים. ובאמת זה כח בני ישראל שדביקין בנקודה המיוחדת. כדכתיב (שמות א, ה) ע' נפש בלשון יחיד. וכמו שכתוב (אסתר ג, ח) עם אחד מפוזר ומפורד. ופירשנו³ שמביאין האחדות גם להנפרדים. ומקבצין הכל לנקודה המיוחדת. ולכן נתפזרו בני ישראל בד' כנפות הארץ⁴. וזה היה כל יראת המצריים. כמו שכתוב (שמות א, י) נתחכמה לו בלשון יחיד ופירש רש"י⁵ ובמדרש⁶ למושיען של ישראל. כי בחינת האחדות הוא הישועה של ישראל. פן ירבה (שם) שנקודה האחדות תתפשט על ידי בני

ישראל תוך הריבוי וזה היה כל יראתם. וכתיב (שמות א, יד) וימררו את חייהם שהטילו מרה בנקודה המתפשטת. וכתיב את כו' כי גוף הנקודה אין שם מגע נכרי רק התפשטות הנקודה שזה היה בגלות. עם כל זה אין הסתר רק מה שיכולין לתקן. כמו שכתב הרמב"ן ז"ל⁷. והכלל שכל דבר שמכסה על הקדושה הוא סימן שביכולת האדם להמשיכו אל הקדושה. והכל תלוי באמונת ישראל. וכשיש אמונה כראוי כמעט אין גלות. כי באמת בכל מקום יש השגחת ה' יתברך ורצונו בלבד. רק בגלות אין ניכר האמת וצריכין להשיג האמת על ידי אמונה ונקרא אספקלריא דלא נהרא⁸ שבא האור על ידי החושך שמאמינים אף שאינו נגלה האמת. ועל ידי האמונה משיגין האמת כנ"ל. ואיתא במדרש⁹ תורה וארץ ישראל ועולם הבא אין זוכין רק על ידי יסורין. וגם שבת הוא מעין עולם הבא¹⁰. לכן כפי היגיעה בימות החול זוכין לשבת וכמו שאומרים¹¹ במרה נצטוו. כי אחר גלות מצרים זכו לשבת. ושבת הוא האחדות שיש בישראל ובכל הנבראים שמתגלה כבוד שמים על ידי העדות בשבת שה' יתברך ברא הכל. וזהו בחינת שמו יתברך שיהיה נתפרסם כבוד שמו בעולם וכמו שכתוב בזוהר הקדוש¹² שבת שמא דקודשא בריך הוא. וזה שמות בני ישראל (שמות א, א) שירדו למצרים לתקן ולעשות כבוד שמו יתברך [כמו שכתבתי במקום אחר באורך¹³]:

וכאשר יענו כו' כן ירבה כו' (שמות א, יב). איתא בזוהר הקדוש¹⁴ כי גלות מצרים ועבודה הקשה היה לטובה כדי שלא יתערבו בני ישראל באומות ע"ש. וכן

⁵ ברכות ט ע"ב; שמ"ר ג, ה.

¹ רש"י שמות א, א ד"ה 'ואלה שמות בני ישראל', עיין שנת תרל"ב הערה 1.

² עיין דבר' א, יא, מהר"ו שם.

³ פורים תרל"א ד"ה 'זאיתא'.

⁴ שער הפסוקים שמות, ד"ה 'ענין גלות מצרים'.

⁵ רש"י שמות א, י ד"ה 'נתחכמה לו'.

⁶ 'לקו"ש ח"א, קסב; סוטה יא ע"א.

⁷ לא מצאנו.

⁸ עיין זוהר ח"א, קפ ע"א.

⁹ שמ"ר א, א; תנחומא שמות, א; ברכות ה ע"א.

¹⁰ ברכות נו ע"ב.

¹¹ "חוקותיה במרה נצטוו באזהרה" (זמירות לליל שבת וע"ע

סנהדרין נו ע"ב; שבת פו ע"ב).

¹² זוהר ח"ב, פח ע"ב.

¹³ תרל"א ד"ה 'זאמרו'; תרל"ג ד"ה 'במדרש נמשלו'.

¹⁴ "כד חמא קודשא בריך הוא חדווא סגיאה דהאי עלמא

[תרל"ה]

במדרש¹ וברש"י² נמשלו ככוכבים מונה במספר צבאם כו' (ישעיה מ, כו) ולמה דוקא ככוכבים. דאיתא³ שקיטרגה לבנה ונתמעטה לכך הוסיף לה הקב"ה הכוכבים לפייס דעתה כו' לימנו בך צדיקיא. כי ממשלת הלבנה בלילה והוא לרמוז כח מלכותו יתברך אשר נתלבשה תוך הטבע ואינו ניכר שם כביכול כוחו יתברך רק על ידי עבודת הצדיקים. ובאמת כל הגליות של הד' מלכיות הם רק להסתיר מלכות שמים. ובני ישראל ירדו בגלות לסייע ללבנה כנ"ל לכן נקראו נר ה' נשמת אדם (משלי כ, כז). כי המזה מאירים בליל הגלות. ובאמת כפי מה שבני ישראל פועלים בנפשותם קבלת עול מלכותו יתברך כמו כן ניתקן בכלל הבריאה. ונקרא גלות על שם גילוי כבוד מלכותו יתברך גם בתוך הטבע. וזה הגילוי הוא עיקר העבודה לכן כח הלבנה עמוק ביותר מה שיכולה להאיר גם בלילה ותוך החושך כנ"ל. וגלות מצרים כולל כל הגליות⁴ וזהו שכתוב במדרש⁵ אזהבו שחרו מוסר (שם יג, כד). כי הקב"ה ראה שיהיה בכוחם אז לעמוד במקומם אף במצרים כי היו קרובים ליעקב אבינו ע"ה. לכן בהתחלה הביאם לגלות

כתיב (תהלים קה, כה) הפך לבם לשנוא עמו. שנותנים על זה שבח והודיה שנעשו שונאים לבני ישראל. וגם המצריים לא רצו להיות שונאים כי ידעו זה גם כן וזהו שכתוב (שמות א, יג) בפרך בפה רך כו'¹⁵ רק ה' יתברך הפך לבם וכתיב (בראשית כה, כג) ולאום מלאום יאמץ. פירוש על ידי שנאתם בני ישראל מתרחקין מהם וכפי הריחוק כן ניתוסף להם כח:

איתא¹⁶ כי משה רבינו ע"ה תיקן לבני ישראל שבת במצרים. אף כי עדיין לא ניתן להם השבת. רק בעבור כי בני ישראל שובתין בשבת קודש אין מקום שישלטו עליהם האומות בשבת כי כל שליטתן על ידי המלאכות ועובדין דחול שבני ישראל עושין. על ידי זה ניתן להם כח לשלוט עליהם. ובשבת אין להם שליטה. וכמו שכתוב¹⁷ המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים כו'. ועל ידי שבת זכו לגאולה כמו שכתוב ז"ל¹⁸ שנתאספו בשבת קודש ונתעוררו בתשובה. וכן בגלותינו עתה שנשאר לנו השבת שבני ישראל מניחין כל עסקיהם בשבת. ולכן בשבת נקרא¹⁹ חירות שאין עליהם עול הגלות כמו שכתוב²⁰ המקבל עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ודרך ארץ ועל ידי זה נזכה לגאולה במהרה בימינו אמן:

² רש"י שמות א, א ד"ה 'ואלה שמות בני ישראל', עיין שנת תרל"ב הערה 1.

³ חולין ס ע"ב.

⁴ עיין בר"ר טז, ד; ע"ע לקוטי תורה כי תצא, ד"ה 'כי תצא'.

⁵ "ואוהבו שחרו מוסר", זה הקב"ה על שאהב את ישראל, דכתיב 'אהבתי אתכם אמר ה'', שהוא מרבה אותן ביסורין, אתה מוצא שלש מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל, וכלם לא נתנם להם אלא על ידי יסורין, התורה, וארץ ישראל, וחיי עוה"ב.. ואף יעקב אבינו ייסר את בניו ורידה אותם ולמדום דרכיו, שלא היה בהם פסולת, שכן כתיב 'ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה וגו'', השוין כלם ליעקב שכולם צדיקים כיוצא בו היו, הוי 'ואוהבו שחרו מוסר' (שמו"ר א, א).

תתאה דאשתכלל בגוונא דלעילא אמר דילמא ח"ו יתערבון בשאר עממין וישתאר פגומותא בכלהו עלמין, מה עבד קודשא בריך הוא טלטל לכלהו מהכא להכא עד דנחתו למצרים למייר דיוריהון בעם קשי קדל דמבוין נמוסיהון ומבוין להון לאתחנא בהו ולאנתערבא בהדייהו וחשיבו להון עבדין' (זוהר ח"ב, טו ע"א).

¹⁵ סוטה יא ע"ב; במ"ר טו, כ; ע"ע שמו"ר ה, יח.

¹⁶ שמו"ר א, כח.

¹⁷ שבת ק"ח ע"א.

¹⁸ תנחומא וארא, ו; שמו"ר ה, יח.

¹⁹ תיקו"ז כא, מח ע"א.

²⁰ אבות פ"ג מ"ה.

¹ שמו"ר א, ג, עיין שנת תרל"ג הערה 1.

לשלוט כח סטרא אחרא באדם כלל. רק מהירהור האדם יש להם כח במעשה. וברש"י¹³ ומדרש¹⁴ עשה עצמו כאילו לא ידע. הוא אשר דברנו בכמה דוכתי¹⁵. כי כל החיות מהקב"ה. וכח הסטרא אחרא הוא להסתיר שיהיה נראה כאילו יש להם כח נפרד בפני עצמו. וכח זה להם בקילקול האדם כמו שכתבנו:

בלבת אש (שמות ג, ב). כי האש יש לו כמה בחינות כדאיתא בזוהר הקדוש וארא¹⁶ וכמה דוכתי¹⁷. כי אש שמבחוץ ולמטה שורף. ואש הפנימי שמרומו על אספקלריא המאירה אינו שורף¹⁸. ובוזה האש נראה למשה רבינו ע"ה. ולכן לא נשרף הסנה. וזהו שכתוב (שם ג) המראה הגדול הזה. וכדאיתא במדרש¹⁹ כדי ללבבו שהראהו האש הגדולה שבשעת מתן תורה. ובאמת אין יכולים לבוא לאש הזה קודם אש שלמטה. וגאולת מצרים היה באש השורף ובו נכלו המצרים. ואחר כך זכו למתן תורה לאש הפנימי. וכל זה הראה הקב"ה למשה רבינו ע"ה כי תכלית האש הוא כח הפנימי הנ"ל וזהו בלבת אש פנימיות האש כנ"ל:

[תרל"ו]

במדרש¹ אהבו שחרו מוסר כו' (משלי יג, כד). בא לתת טעם גלות מצרים שנגזר על אבותינו. בתחילת שורש בני ישראל. שהיה זה לטובה והכנה לכל הגליות. ופירוש שמות בני ישראל הבאים (שמות א, א) לשון הוה כי השמות הללו הם הכוחות המסייעין לבני ישראל בכל זמן ועת

הקשה והיה הכנה לדורות. וכתוב (שמות א, א) הבאים לשון הוה כי אלה השמות באים לבני ישראל בכל מקום צרה שלא תבוא מסייעים להם אלה השמות לדורותם:

דברי מו"ז ז"ל על המדרש⁶ עתה יאכלם חדש כו' חלקיהם (הושע ה, ז). כי על ידי שנלקח מבני ישראל ההתחדשות לכך נאמר בהם ויקם מלך חדש (שמות א, ח). כי מאין להם זאת התחדשות. אין כל חדש תחת השמש (קהלת א, ט) כו'. ולהוסיף על דבריו נראה כי כל הגלות מצרים היה לברר זאת ההתחדשות דכתיב אחר הגאולה (שמות יב, ב) החודש הזה לכם שזכו אחר כך לבחינת ההתחדשות. ופירוש הדברים כמו שאומרים⁷ הקב"ה מחדש בכל יום מעשה בראשית שהכל מושכין חיות מהקב"ה ובשורש יש תמיד ההתחדשות רק כפי מה שנתגלה מלכותו יתברך בכל העולמות שקיומם רק מאתו יתברך. ניכר זאת ההתחדשות. וכמו שכתבנו במקום אחר באורך⁸ שזה עיקר עבודת האדם זו תפלה. וצריך כל אחד לידע כי כפי קבלת מלכותו יתברך בלב האדם כך נמשכין כל הנבראים אחר הקדושה. כדכתיב (תהלים ח, ז) כל שתה תחת רגליו. ובמדרש⁹ שהפרו ברית מילה ואמרו נהיה כמצרים נראה שזה רק הירהור שעלה בלבם לעשות כמעשיהם. וזו המחשבה נתנה כח להמצריים כדכתיב (שמות א, ח) ויקם. כי אם היה מבורר מלכותו יתברך בעיני האדם כחומה¹⁰ שלא יוכל להיות מחשבה ורצון [אחר] כלל [כענין בטל רצונך¹¹. בטל דייקא. שלא יהיה נמצא בלב. על ידי תגבורות רצונו יתברך כמו שכתבתי במקום אחר¹²]. לא היה יכול

⁶ שמו"ר א, ח, עיין שנת תרל"א הערה 11.

⁷ תפילת שחרית, ברכת יוצר אור.

⁸ ואתחנן תרל"ד ד"ה 'במדרש'.

⁹ שמו"ר א, ח; תנחומא שמות, ה.

¹⁰ עיין פסיקתא רבתי יד, ד"ה 'ד"א זאת חוקת'.

¹¹ "בטל רצונך מפני רצונו כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך" (אבות פ"ב מ"ד).

¹² בהעלותך תרל"א ד"ה 'עשה רצונך'.

¹³ רש"י שמות א, ח ד"ה 'אשר לא ידע'.

¹⁴ שמו"ר א, ח; תנחומא שמות, א; ע"ע סוטה יא ע"א.

¹⁵ עיין חיי שרה תרל"א ד"ה 'א"ז מו"ר ז"ל'; תרל"ג ד"ה 'במדרש יודע'; שופטים תרל"א ד"ה 'שמע ישראל'.

¹⁶ זוהר ח"ב, כד ע"א.

¹⁷ זוהר ח"א, נ ע"ב-נא ע"א; קא ע"ב - סתרי תורה; ח"ג, כה ע"ב; תיקו"ז ע, קכ ע"א.

¹⁸ זוהר ח"א, נא ע"א.

¹⁹ שמו"ר ב, ה; תנחומא שמות, יד.

¹ שמו"ר א, א, עיין שנת תרל"ה הערה 5.

להודיע חיבתן כו'. אבל עיקר אמיתיות הענין הוא על פי דברי המדרש⁵ שמותן על שם הגאולה כו' ופירש אמו"ז ז"ל שהארות הראויות לגאולה הלכו מיד עמהם כמו שכתוב⁴ הקב"ה בורא רפואה קודם למכה כו'. וזה עצמו ענין השמות דכתיב (ישעיה מ, כו) לכולם בשם יקרא. כי כל כוכב ומלאך שנברא על דבר מיוחד לעשות שליחות הבורא יתברך בעולם לכן נקבע בו מקודם שם עליון שמצד זה תתדבק הפעולה בכח עליון כדאיתא בגמרא⁵ על פסוק (בראשית א, ה) ויקרא לאור יום קריה רחמנא לנהורא ופקדיה אמצותא דיממא. לחשוכא אמצותא דלילה כו'. פירוש קריאה לשון חיבה ודביקות כמו (ישעיהו א, ג) וקרא זה אל זה כו'.⁶ וזהו שכתוב לכולם בשם יקרא שהוא התדבקות כל צבא מרום בשמא דכליל כל שמחן.⁷ והוא שם כבוד מלכותו יתברך. ומצד שיש לכל פרט חלק מיוחד נמצא על ידי זה מונה מספר לכולם.⁸ וכמו כן ממש באיש הישראלי שיש לכל אחד שם מיוחד שצריך לתקנו. ובוודאי כשגומר מעשיו לטובה נשלם בזה שמו. ואותן השמות שהם כוחות הנפשות⁹ הם עצמם מסייעין לאדם להוציא לאור תיקונו. והיינו דכתיב (שמות א, א) ואלה שמות בני ישראל הבאים. כלומר שלא יעלה על הדעת חס ושלום כי הגלות וכן כל עת צרה לאדם שלא תבא הוא במקרה. וכאילו עזב ה' אותנו חס ושלום. רק שכח הדביקות הולך עמנו בגלות כאשר אמרנו¹⁰ לדייק במלת הבאים מצרימה (שם) שהוא על כל מיני המיצרים שיש לבני ישראל תמיד. וגם זה אמת בפירוש הכתוב שגם השמות הם יורדין לתוך המיצר וגם

צרה. וכמו שמרמז במדרש² על שם גאולתן נקראו כו'. ובזוהר הקדוש³ מבואר בהדיא ע"ש. ואם היה התחלת הגלות בזמן אחר. לא היו ראויין להמשיך עמהם כוחות הקדושים הללו. לכן סיבב ה' יתברך להיות הגלות מצרים בשרש בני ישראל. וממילא נשאר הבטחה זו בכל עת צרה כמו שכתוב⁴ אהיה בצרה זו אשר אהיה כו'. פירוש שעל ידי צרה זו נמשך להיות עמהם בכל הצרות. וזהו שכתוב (ישעיה כו, ו) הבאים ירש יעקב כו' שהיה זה הכנה ושורש כנ"ל:

בלבת אש כו' (שמות ג, ב). על שם עמו אנכי בצרה (תהלים צא, טו) כו'.⁵ דכתיב (שמות א, ח) אשר לא ידע את יוסף פירוש שנקודת יוסף הצדיק עומד בכל עת צרה כדכתיב (עובדיה א, יח) בית יוסף להבה כו' ששולט מרחוק.⁶ לכן גם הרשעים מריחין ריח מקדושת הברית ובורחין. אך הגלות מתחיל כשלא ידע את יוסף כו'. אף על פי כן הצדיק שמרגיש בחינת יוסף איננו בגלות. ויכול להיות הגאולה על ידו. וזה הסימן גאולה שמסר להם יוסף⁷ שכל מי שיראה ויבין שיש גם בגלות פקידה אף שהוא בהסתתר. הוא מוכן לגאולה. ובלבת אש הוא בית יוסף להבה ומתוך הסנה כנ"ל:

[תרל"ז]

ברש"י חזר ומנאם להודיע חיבתן שנמשלו לכוכבים המוציא במספר כו' בשם יקרא (ישעיה מ, כו). ומה ענינו לכאן. והפשוט הוא לאשר ירדו לגלות. בא הכתוב להגיד כי לא היה על ידי שנאה חס ושלום. רק מאהבה כמו שכתוב במדרש² ואוהבו שחרו מוסר כו' (משלי יג, כד). וזה

² שמו"ר א, ה; תנחומא שמות, ג.

³ עיין זוהר ח"ב, טז ע"א.

⁴ ברכות ט ע"ב; שמו"ר ג, ו.

⁵ שמו"ר ב, ה; עיין שנת תרל"ב הערה 5.

⁶ עיין רש"י בראשית ל, כה ד"ה 'כאשר ילדה רחל את יוסף'.

⁷ שמו"ר ג, ח.

¹ רש"י שמות א, א ד"ה 'ואלה שמות בני ישראל'; עיין שנת תרל"ב הערה 1.

² שמו"ר א, א; עיין שנת תרל"ה הערה 5.

³ שמו"ר א, ה; תנחומא שמות, ג.

⁴ מגילה יג ע"ב.

⁵ פסחים ב ע"א.

⁶ רש"י ויקרא א, א ד"ה 'ויקרא אל משה'.

⁷ זוהר ח"ב, רס ע"א.

⁸ 'מונה מספר לכוכבים לכלם שמות יקרא' (תהלים קמו, ד).

⁹ עיין נעם אלימלך שמות, ד"ה 'או יאמר'.

¹⁰ עיין תרמ"ה ד"ה 'במדרש חושך שבטו'.

רבינו ע"ה ואופן הנהגתו כראוי. רק אחר כך קילקלו. אבל כיון שכבר היו במדריגה זו יש להם לבטוח כי יחזרו למדריגה זו אחר התיקון. ונמצא שבאמת על ידי משה רבינו ע"ה יהיה תיקון האחרון גם כן¹⁵. ולכן מיושב כל הענין ועיין מה שכתבנו לקמן¹⁶ עוד מזה:

בפסוק (שמות ה, כב) וישב משה אל ה' כו' למה זה שלחתני. כי משה רבינו ע"ה תלה הכל במעשיו שעל ידי שהיה השליחות על ידו לכן הרע להם פרעה. והאמת כן היה. וביאור הענין כי משה רבינו ע"ה הוא בחינת התורה ממש. והוא מדת הדין והמשפט¹⁷. והוא ע"ה היה באמת על פי המשפט בכל פרטי מעשיו מה שאי אפשר כמעט לבשר ודם להיות בלי שום נטיה מן המשפט. ועל זה אמרו חז"ל¹⁸ שראה הקב"ה שאי אפשר להתקיים במדת הדין שיתף עמו כו'. וכמו כן היה ביציאת מצרים שלא היו יכולין בני ישראל לקבל הדין. והיה בהכרח להשתתף עמו אהרן שהוא החסד¹⁹. ואז הוקל מעליהם. כי בודאי לעשות נקמה בגוים צריכין בני ישראל מקודם לתקן מעשיהם כראוי. וכיון שלא היו זכאין כל כך היה עליהם גם כן מדת הדין. ומכל מקום אם היו עומדין בנסיון וקיבלו באהבה. נראה שהיה מתוקן הכל. ועל זה כיון משה רבינו ע"ה באמרו (שמות ד, א) והן לא יאמינו לי דייקא. כי אף שהאמינו בפקודת ה' כמו שכתוב (שם לא) ויאמן כו'. אבל להיות נמשך אחר משה רבינו ע"ה לא היה בכוחם כנ"ל. ומשה רבינו ע"ה תלה בחסרון עצמו. ולכן וישב אל ה' הוא תשובה שבכח תשובת משה רבינו ע"ה המתיק הדינין ונתקן הדבר על ידי צירוף מדת החסד כנ"ל. כי צדיק הדור צריך לשוב בעבור כל הדור כמו שכתוב²⁰ בני ישראל ערבין זה לזה וזה וישב משה:

הם בגלות. ומצד זה נושעין בני ישראל בגליותיהם. כלל הדברים שקודם גלות מצרים נתקשרו בכח השורש למעלה כמו הכוכבים שנוטלין רשות מקודם לעשות השליחות והוא דביקות השליחות בכח הבורא והבן:

בפסוק (שמות ד, א) והן לא יאמינו לי כו' והיה אם לא יאמינו כו' (שם ח-ט). והרי מיד האמינו. אבל נראה דכתיב (שם ג, יד) אהיה אשר אהיה. פירשו חז"ל¹¹ אהיה בצרה זו אשר אהיה עמהם בצרות אחרות. ביאור הדברים שגלות מצרים היה שורש לכל הגליות וכמו כן הגאולה היה מפתח גאולתן של ישראל בכל הצרות שבעולם. ולכן ביקש משה רבינו ע"ה להיות הגאולה אף כשיהיו במדריגה התחתונה כמו בגלותינו עתה שמחוסרין אמונה. ולזה היו כל האותות האלה על כל מיני הגלות. כי ליכא ספיקא קמי שמיא ומה שייך אם לא יאמינו כו'. ולדברינו יתיישב הכל. וכמו כן היה הגאולה על ידי משה רבינו ע"ה שהוא שורש כל הנביאים וצדיקי הדור¹². וזה נראה גם כן הענין ששאל משה רבינו ע"ה מה שמו מה אומר כו' (שמות ג, יג) אחר כך אמר שלח נא כו' (שם ד, יג). רק על ידי שראה מתשובת ה'. אהיה אשר אהיה. שזאת הגאולה היא שורש כל הגאולות לכן אמר שלח נא שאין סופי להכניסם¹³. כי בוודאי הרגיש משה רבינו ע"ה אשר הוא מוכן לגאול את ישראל כמו שכתבו חז"ל¹⁴ היה רועה (שם ג, א). מוכן לגאולה. אך כי ראה שהיא גאולה לדורות. וגם ראה שבסוף לא יתמשכו בני ישראל אחר מדרגתו. והוא מה שנעשה אחר כך בחטא העגל ומשה רבינו ע"ה לא היה בכלל החטא ולכן לא קיבל השליחות. ולכן הראה לו הקב"ה מתן תורה כמו שכתוב (שם יב) וזה לך האות כו' תעבדון את האלקים כו' פירוש שבעת מתן תורה עמדו בני ישראל באמת במדריגת משה

¹¹ ברכות ט ע"ב; שמו"ר ג, ו.

¹² תיקו"ז טז, קיב ע"א.

¹³ רש"י שמות ד, יג ד"ה 'ביד תשלח'.

¹⁴ שמו"ר ב, ד; תנחומא שמות, יז.

¹⁵ זוהר ח"א, כה ע"ב; שם, רנ"ג ע"א; ח"ג, רע"ג ע"א.

¹⁶ בד"ה 'בפסוק'.

¹⁷ שמו"ר ה, י; תנחומא שמות, כח.

¹⁸ בר"ר ח, ד; בר"ר יב, טו.

¹⁹ שמו"ר ה, י; תנחומא שמות, כח; זוהר חדש תשא, מו ע"א.

²⁰ ספרא בחוקתי ב, ז; שבועות ל"ט ע"א; במ"ר י, ה.

[תרל"ח]

ברש"י¹ ומדרש² נמשלו לכוכבים מונה מספר כו' (תהלים קמז, ד). דקשה מה שבח המקום הוא זה שמונה מספר לכוכבים. הואיל וכולם ברא יש מאין. אך הענין הוא שבאמת הכוכבים אין להם מספר³. והם בבחינת אין מספר כמו שכתוב (בראשית טו, ה) אם תוכל לספור אותם כו' אך הבורא יתברך הוא כל יכול ומונה מספר לדבר שאין לו מספר. ופלא זו הוא בכלל הבריאה שברא יש מאין. ועשה אינו ישנו⁴. כך עשה מאין מספר מספר. והכל היה להמשיך אור מעולם עליון לתוך הטבע. וזה עצמו הדמיון שמדמה בני ישראל עתה שנכנסו בגלות מצרים אל הכוכבים כי גם בני ישראל נשמתן אצולה מלמעלה מהטבע ונתלכשה בטבע להאיר תוך החשיכה כמו הכוכבים שהם למעלה מהטבע ואין שיעור לגודלם כל כוכב יותר מכל העולם כו' וירדו להאיר בלילה דוקא שבכדי להאיר בחשיכה צריך להיות נמשך ממקום גבוה מאוד. וכמו כן בני ישראל נאמר עליהם (דניאל יב, א) ומצדיקי הרבים ככוכבים. כי ירידת בני ישראל בעולם הזה מכל שכן בגלות הוא רק להיות מצדיקי הרבים לתקן עולמות הנפרדים שעל ידיהם מתקשר הכל לשורש האחדות:

בלבת אש מתוך הסנה (שמות ג, ב) במדרש⁵ אני ישנה ולבי ער כו' (שה"ש ה, ב). פירוש שהקב"ה הראה למשה מראה גדולה זו מתוך חושך הגלות עצמו. וזה היה התימה מדוע לא יבער הסנה (שמות ג, א) מאחר שנמצא באמת התלהבות הגדול הזה איך יש קיום לקליפה המחשכת אורות הגדולים הללו. אך זה באמת רצה הקב"ה להראות לו כי אדרבה לפי גודל החושך והגלות נסתר בו אור גדול גנוז והוא בחינת

הגאולה. כי הגלות הוא סימן על הגאולה. וכפי רוב קישוי הגלות מורה על תוקף הגאולה. וזה פירוש הכתוב (שמות א, יב) וכאשר יענו אותו כו' וכן יפרוץ. פירוש הכתוב מתרץ עצמו אשר לא יהרהרו אחר הבורא יתברך איך הניח לענות את עמו כל כך כי כפי רוב העיניו כן יהיה אחר כך תוקף הגאולה:

[תרל"ט]

במדרש¹ אוהבו שחרו מוסר (משלי יג, כד). דאיתא² כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת. דחכמה היא בחינת אהבת ה' על ידי שמבין ורואה בהשגתו אמיתות הבורא יתברך שברא הכל יש מאין כענין שכתוב (שם ט, ד) אמור לחכמה אחותי את. אמנם כשמקדים האדם היראה מקודם אף שאינו יודע ומאמין במצות הבורא יתברך. על ידי זה אהבה וחכמה הבאה אחר כך מתקיים לעד. ולכן כתב במדרש¹ ג' מתנות נתן הבורא יתברך לבני ישראל התורה וארץ ישראל ועולם הבא וכולם על ידי יסורים. שלא להעלות על הדעת חס ושלוש כי הגלות מצרים ושאר הגליות הוא רק עונש בלבד. אבל הוא עצוה איך שיהיה אחר כך גאולה שלימה וחכמה שמתגלה אחר הגלות כמו שכתוב (ישעיה יא, ט) ומלאה הארץ דיעה יהיה קיים לעד. שחרו מוסר הוא ההתחלה שיהיה ההתחלה על ידי יסורים שהוא בחינת יראה ואמונה כנ"ל כמו שכתבו חכמים³ יגעתי ומצאתי תאמין ואם לאו אל תאמין שהחכמה הבאה בלי יגיעה חולפת ועוברת ואינו דבר המתקיים. לכן הקדים הבורא יתברך הגלות שיאמינו בני ישראל בה' יתברך מתוך החושך. שהיה זה הכנה למתן תורה שיהיה מתקיים אחר כך לעד. ולכן אמר ה' למשה

¹ רש"י שמות א, א ד"ה זאלה שמות בני ישראל, עיין שנת תרל"ב הערה 1.

² שמור"ר א, ג, עיין שנת תרל"ג הערה 1.

³ דבר"ר א, יד.

⁴ ספר יצירה פ"ב מ"ו.

⁵ שמור"ר ב, ה, עיין שנת תרל"ב הערה 5.

¹ שמור"ר א, א, עיין שנת תרל"ה הערה 5.

² אבות פ"ג מ"ט.

³ מגילה ו ע"ב.

המצריים. אותן החכמים שהיו בהם. הבינו זאת. ולכן רצו לענות את בני ישראל בעבודת הפוך שלא יהיה להם כח להוציא בלעם מפיהם. והיינו דכתיב פן ירבה. דכשמתרבה הטוב על הרע. נתבררים ניצוצות הטובים מהתערובות. והיה כי תקראנה מלחמה (שמות א, י) פירוש עם צד הקדושה. ונוסף גם הוא הוא אותה הארה מועטת טמונה שנמצא גם בהם. ועלה מן הארץ (שם) אותו הנקודה על ידי עליית בני ישראל כמו שכתוב (שמות ג, כב) ונצלתם את מצרים כו'. וב' הפירושים אחד. ויש רמז במסורה שמביא בעל הטורים⁵ ונוסף גם הוא יש מפזר ונוסף עוד (משלי יא, כד). שפיזור בני ישראל הוא רק כדי להוסיף עליהם גרים כמו שכתוב בגמרא⁶ והוא רמז לניצוצי קדושה כנ"ל. וכאשר יענו כו' (שמות א, יב) כי לפי רוב העבודה נתעצמו בני ישראל כמו שכתוב (בראשית כה, כג) ולאום מלאום יאמץ. וברש"י⁷ כמו שהם נותנים לב לענות כן לב הקב"ה להרבות כו'. פירוש דהוה ליה למימר רבה ופרץ. רק שהקב"ה שילם לבני ישראל כפי רצון ומחשבת הרשעים לענות אותן אף שלא עלתה בידם. ברשעים מחשבה מצרפן למעשה⁸. וכפי מחשבה רעה שלהם כן חשב הקב"ה טובת בני ישראל:

במדרש⁹ על פסוק (שמות ב, כה) וירא כו' וידע אלקים שכל אחד מהם שב בתשובה רק שלא ידעו זה מזה ע"ש שמדייק וידע אלקים בלבד. ויש לומר שגם

רבינו ע"ה (שמות ג, יב) בהוציאך את העם כו' תעבדון כו' על ההר הזה. כי בוודאי משה רבינו ע"ה היה מוכן לתורה והוא הכיר את מקומו. וגאולת מצרים היה הכנה למתן תורה וכשגילה לו הבורא יתברך כי הוא הכנה לקבלת התורה קיבל השליחות:

בלבת אש מתוך הסנה (שמות ג, ב) במדרש⁴ אני ישנה כו' (שה"ש ה, ב). כמו שכתבנו כבר מזה⁵ כי הבורא יתברך נגלה אליו מתוך החושך להודיעהו כי הגם שבני ישראל שרוין בגלות מכל מקום ההתלהבות נמצא בתוכם. רק שהוא נסתר. וזהו שכתוב (שמות ג, ב-ג) הסנה בוער כו' מדוע לא יבער הסנה כי לפי רוב התלהבות הקדושה שנמצא אצל בני ישראל הוא דבר פלא ונפלא איך מתקיים החושך וההסתר. והוא יותר פלא וגאולת הבורא יתברך מגאולת של הגאולה והבן. ונאפשר זה נרמז באמירת אנשי כנסת הגדולה הן הן נוראותיו כו'⁶ כמו שכתבנו:

[תר"מ]

בפסוק (שמות א, י) הבה נתחכמה כו' פן ירבה כו'. ונוסף גם הוא כו' ועלה מן הארץ. ב' פירושים ברש"י¹. והכל אחד. כי הנה חכמים הגידו² כי גלות מצרים וכל הגליות הם להעלות ניצוצי קדושה שבכל המקומות כאשר מצינו כגן ה' כארץ מצרים (בראשית יג, י). אם כן וודאי היה נמצא שם מטמוניות. וגם בדברי יוסף רמזו חז"ל³. שהטמין שלש מטמוניות כו'. ובוודא⁴ גם

⁴ שמו"ר ב, ה, עיין שנת תרל"ב הערה 5.

⁵ לעיל תרל"ח ד"ה 'בלבת אש'.

⁶ "דאמר רבי יהושע בן לוי למה נקרא שמן אנשי כנסת הגדולה שהחזירו עטרה ליושנה, אתא משה אמר 'האל הגדול הגבור והנורא', אתא ירמיה ואמר נכרים מקרקרין בהיכלו, איה נוראותיו לא אמר נורא, אתא דניאל, אמר נכרים משתעבדים בבניו, איה גבורותיו לא אמר גבור, אתו אינהו ואמרו אדרבה, זו היא גבורת גבורתו שכובש את יצרו, שנותן ארך אפים לרשעים ואלו הן נוראותיו שאלמלא מוראו של הקדוש ברוך הוא היאך אומה אחת יכולה להתקיים בין האומות" (יומא סט ע"ב).

¹ "נתחכמה לוי לעם נתחכמה מה לעשות לו ורבותינו דרשו נתחכם למושיעין של ישראל לדונם במים, שכבר

נשבע שלא יביא מבויל לעולם" (רש"י שמות א, י ד"ה 'נתחכמה לו').

² שער הכוונות דרושי פסח, דרוש א; שער הפסוקים שמות, ד"ה 'ויקם מלך'; שער הליקוטים וישלח, ד"ה 'בסוד המלכים'; לקוטי תורה כי תצא, ד"ה 'כי תצא'.

³ פסחים קיט ע"א.

⁴ אולי צ"ל 'בוודאי'.

⁵ בעל הטורים שמות א, י ד"ה 'ונוסף'.

⁶ "ואמר ר"א לא הגלה הקדוש ברוך הוא את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים" (פסחים פז ע"ב).

⁷ רש"י שמות א, יב ד"ה 'וכאשר יענו אותו'.

⁸ ירושלמי פאה, פ"א ה"א.

⁹ "וידע אלקים, שאפילו אחד בחבירו לא היה יודע אלא